

* 8. 4. 1909 — † 4. 7. 1961

Unto Kupiainen kirjallisuudentutkijana

Sateisena heinäkuun neljäntenä 1961 radion uutislähetyksessä kuultiin, että Unto Kupiainen oli ankaran taudin koettuaan aamun tunteina Savonlinnassa siirtynyt pilvettömään ja poutaiseen ikikesään. Kun Kupiaisen syntymäpäivä oli 8. 4. 1909, saattoi todeta etevän hengenviljelijän poistuneen keskuudestamme kesken parhaita työkiireitään.

Unto Kupiainen saapui Helsinkiin opiskelemaan syksyllä 1929 ja liittyi kotikaupunkinsa mukaan Viipurilaiseen osakuntaan, jonka värikkääseen elämään hän osallistui. Kerran Pamausjuhlassa esitettiin hänen riemukas näytelmänsä »Suutele minua, Antti», ja hänen taitavaa käsialaansa olivat suositut runot »Osakuntanauha» ja »Pojat tenttiin emme me ehtineet».

Unto Kupiainen ehti kuitenkin ajoissa tentteihin, suoritti ne ylen vaivattomasti:

lahjakuus ja iloinen mieli olivat häntä kannustamassa ja jo neljän lukukauden kuluttua loppututkinto oli merkitty yliopiston matrikkeliin. Opiskeluajan johtaviksi opettajiksi hänellä oli onni saada kaksi etevää kirjallisuuden tutkijaa, professorit Yrjö Hirn ja Viljo Tarkiainen. Hirnin luennoille hän oli ilmoittautumassa ensimmäisenä syksynä, jolloin käsiteltiin Englannin romantiikkaa. Varsinkin Mariankadun kotoisessa auditoriossa pidetyt mielenkiintoiset seminaariharjoitukset jäivät Kupiaisen muistiin ja antoivat virikkeitä jatkuvasti: nuori ylioppilas kirjoitti laudaturtutkielman Victor Hugon jälkeensä jääneistä runoista ja toisen kevätlukukauden päättyessä olikin laudatur-arvosana suoritettu.

Viljo Tarkiaiselle Kupiainen on myös antanut erikoisen arvon sekä tutkijana että ihmisenä. »Hänen henkilöllisyydestään» — näin kirjoittaa kiitollinen oppi-

las opettajastaan muistokirjoituksessaan — »oli nähtävissä elävästi personoituna se ihanne, johon kaikki kulttuurityö tähtää, nimittäin rehellinen ja pyyteetön pyrkimys puhdasta ihmisyyttä kohti.»

Paitsi kotimaisen kirjallisuuden sekä estetiikan ja nykykansain kirjallisuuden laudatur-arvosanoja Kupiaisella oli fil. kand. kirjassaan kansanrunouden, taidehistorian ja valtio-opin approbaturit.

Kirjallinen työ oli Unto Kupiaista kiinnostanut jo varhaisista nuoruusvuosista alkaen. Ensimmäisiä painettuja kirjallishistoriallisia tutkielmia lienee v. 1932 julkaistu essee kotikaupungin kirjailijalehtorista Kalle Väänäsestä. Sitä laajempi oli kuvaus viipurilaisesta albumirunoilijasta Matilda Kaihovaarasta (Kaukomieli 8/1937). Jo näihin aikoihin Kupiainen oli valinnut vakavan tutkimusaiheen, jonka käsittelemiseen hän omistautui varsinaisen työnsä ohella.

V. 1932—1933 hän toimi pääkaupungissa yleisesikunnan ulkomaantoimiston sanomalehtiupseerina ja sen jälkeen pohjoisessa Pohjolan sk-piirin valistusohjaajana v. 1935, jolloin hän palasi Helsinkiin ja oli yleisikunnan vanhemman osastopäällikön apulaisena aina talvisotaan asti.

Ensimmäisinä huomattavina tutkimuksina ilmestyivät »Juhani Ahon huumori» (1937) ja »Pienoihuumorin» vuosikymmen suomalaisessa kirjallisuudessa. Humoristinen kirjallisuus Aleksis Kiven ja 1880-luvun realismin välisenä aikana» (kevällä 1939). Nimenomaan huumorin tutkiminen oli valloittanut Kupiaisen niin, että merkittävä teos, väitöskirjaksi tarkoitettu, oli hahmottumassa samalta alalta. Päähuomionsa nuori tieteenharjoittaja näytti kiinnittäneen saksalaiseen estetiikkaan, joka kuokoisti viime vuosisadalla ja josta meikäläiset tutkijat ja tulkit sijait olivat saaneet vaikutteita. Ja juuri kotimaista kirjallisuutta hän tarkasteli tästä näkökulmasta.

Poliittisesti synkkänä syksynä 1939 Kupiainen sai valmiiksi väitöskirjansa »Huumori suomalaisessa kirjallisuudessa.

I. Aleksis Kivi ja 1880-luvun realisti», joka sisälsi runsaasti omintakeisia havaintoja ja johtopäätöksiä. Vastaväittäjä V. Tarkiainen totesi kirjoittajan omistavan »kirjallista tuntemusta ja ymmärtämystä, arvostelukykyä ja tulkintataittoa» (Virittäjä 1939).

Utteran tutkija arveli saavansa painoon teoksensa toisen osan jo parin vuoden kuluttua, mutta pitkä sota-aika esti sen kuten monien muidenkin tiedemiesten suunnitelmien toteutumisen. Toinen v. 1954 ilmestyi »Huumorin sukupolvi 1900-luvun suomalaisessa kirjallisuudessa». Teoksessaan Kupiainen omistaa suurimman sivumäärän Jotunille, Lassilalle, Lehtoselle, Kiannelle ja Nortamolle. Huumorin selvittelyssä hän kulkee aikaisempaa latuaan; tosin kirjallisuuden tuntemus on entisestään syventynyt ja kyky kerätä ainesta jatkuvasti herkiä.

Hauskasti ja suorastaan vauhdikkaasti kirjoitettu suppeahko tutkimus »Unto Seppäsen huumori» (1947) kohotti Seppäsen yleisessä tietoisuudessa sille sijalle, joka tälle luonnonnerolle ja synnynnäiselle taiteilijalle humoristiemme joukossa kuuluu. Rehevä, väliin groteski huumori on Seppäsellä muotoutunut omalaatuiseksi tyyliksi, siksi Kupiainen saattoi kirjailijan vuolasta, raikasta huumoria pitää esikuvallisena.

Huumorin selvittelyn ohella Unto Kupiainen tunsii vetoa myös uudemman lyriikan tutkimiseen. Mutta tämän rinnalla hän suoritti myös luovaa runoilijan työtä. Runoilijana hän oli virtuoosimainen: nopeasti toinen toistaan seuranneet runokokoelmat kertoivat voimakkaasta luomisen vireestä, jota jatkui aina viimeiseen vuoteen asti. Runon ymmärtämiseen ja tulkitsemiseen oli Kupiaisella näin ollen verrattomat edellytykset.

Tutkielmia syntyi toinen toisensa jälkeen. »Toivo Pekkanen runoilijana» (1955) oli kehittynyt »vain rakkaudesta runoon ja tarkoitettu niille, jotka rakastavat runoa», sanoo kirjoittaja itse. Analyysi on syvälinen ja lyrillistä arvofilo-

sofiaa puntaroiva. »Joel Lehtonen runoilijana» (1956) tähdentää runouden kauneusarvoja ja runoilijan elämänkaaren tärkeimpiä kohtia. Kun Hellaakosken yhdeksäs runokokoelma »Huojuvat keulat» ilmestyi, oli Kupiainen ensimmäisenä julistamassa sen klassillisuutta. Pian hän julkaisi siitä tutkielman (1946) ja näin osoitti valppaasti seuraavansa aikaansa ja sen kulttuuri-ilmioita. Lähes kuusisataasivuinen »Suomalainen lyriikka Juhani Siljosta Kaarlo Sarkiaan» (1948) on Kupiaisen suuri saavutus, jonka lukee herpaantumaton mielenkiintoa tuntien. Kunkin runoilijan kokonaistuotantoa hän kuvaa taidokkaasti ja omaperäisesti. Tutkija tuntuu olevan parhaimmillaan Siljon ja Hellaakosken henkilökuvan piirtämisessä, mutta hyvän luonnehdinnan ovat saaneet myös Sarkia ja Mustapää.

Kupiaisen parhaisiin teoksiin kuuluu kiistämättä mittava runoilijanelämäkerta »Aaro Hellaakoski, Ihminen ja runoilija» (1953). Se on ennen muuta loistava biografinen esitys, jonka historiallisella puolella on pysyvä arvo, sillä sen sisältöä rikastuttavat monet kirjeenotteet sekä henkilökohtaiset muistelmat. Hellaakoskelta itseltään ja hänen lähimmiltään Kupiainen on tallettanut paljon arvokasta kirjallisuushistoriallista tietoa.

Esseekokoelmista mainittakoon »Runon portilla» (1945), johon tekijä on koonnut kirjoitelmia aina v:sta 1939 lähtien. Näissäkin on eri aiheita käsitelty selvästi ja mielenkiintoisesti.

Ulkomaiden runouteen Kupiainen ehkä myös tutustua, vaikkakin julkaiseminen jäi odottamaan. Kaksisataasivuinen »Baudelaire, 'Pahan kukkien' runoilija» (1953) on eksoottisia aiheita viljelevän ranskalaisen runoilijan tuotannon tulkin-tayritys, jossa ennen muuta runoilijan oma aika, elämä ja omalaatuinen tyyli joutuvat Kupiaisen monipuolisen tarkastelun kohteeksi. Baudelairen runoutta Kupiainen oli ihastuneena lukenut opintovuosista lähtien.

Tutkijarunoilijan joviaalinen mieli loi

joutohetkinä pakinakokoelmat »Kirjallisuudella kalavesillä» (1946), »Suomalaista kirjallisuutta suolapyytyssä» (1947), »Filosofian vihtori» (1952), »Kissat katiskassa» (1953) ja »Kirjallinen kiikkulauta» (1954). Näiden tekijäksi on merkitty Haavi, ja ne sisältävät näppärää, älykäästä ja hilpeätä jutustelua, useimmiten kirjallisista aiheista.

Unto Kupiaisen tutkimustyötä ainakin osittain on innostanut ja laajentanut myös opetustyö. Jo heti ylioppilaaksi tultuaan hän toimi lukuvuoden 1927—1928 kansakoulunopettajana Kilpeenjoella ja seuraavan vuoden oppikouluissa kotikaupungissaan. Pohjois-Karjalan kansankorkeakoulussa hän opetti kirjallisuutta v. 1947—1949. V. 1949 Kupiainen nimitettiin Yhteiskunnallisen korkeakoulun kirjallisuuden professoriksi; tässä opinahjossa hän toimi dekaanina 1950—1953 ja vararehtorina 1955—1961. Kupiainen on tunnustanut, että hänen tutkimustyölleen merkitsi paljon työskentely opiskelijoiden parissa. Hänen innoittavasta opetuksestaan ja loisteliaista luennoistaan ovat hänen oppilaisensa puhuneet erikoisen lämpimästi.

»Lyhyt runousoppi» (1. p. 1949) samoin kuin »Kirjallisuustieteen peruskurssi» (1. p. 1957) ja Suomen »kirjallisuuden vaiheet» (1958) ovat ilmestyneet opetustyön ohessa. Niistäkin näkee, että Kupiainen on ollut hyvä opas ja asiantuntija alallaan; viimeksi mainitussa on esim. kansanrunoudesta mainio luku. Tekijällä on ollut kyky ymmärtää kirjailijoiden persoonallisuutta ja tyyliä sekä pyrkimys omintakeiseen ilmaisuun. Kielenkäyttö on luistavaa, vaikka joskus mielentymys superlatiivisiin epiteetteihin tuntuu ehkä liialliselta.

Lisäksi Kupiainen on avustanut lukuisia aikakaus- ja sanomalehtiä kirjoitettujen artikkeleja ja arvosteluja ja osallistunut eräihin kirjallisiin yrityksiin ja järjestötyöhön (esim. Kirjailijaliitossa ja Kirjallisuudentutkijain seurassa). Unto Kupiaisen lukuisat uudet tutkimustyöt olivat odottamassa valmistumistaan,

niinpä hän oli Unto Seppäsen elämäkerta varten tehnyt runsaasti keruutyötä. Nyt on muiden tutkijoiden vaikea suunnistaa hänen jälkiinsä. Ja kun kirjallisuudentutkimuksellamme ei nykyisin ole läheskään tarpeeksi työntekijöitä, var-

sinkaan niin tarmokkaita ja monipuolisia työnsuorituksiltaan kuin edesmennyt, on Unto Kupiaisen äkillistä ja liian aikaista lähtöä syvästi valitettava.

Ihminen, runoilija ja tutkija on poissa.

S. HENEN